

Mitropolitul Andrei Șaguna în apărarea existenței neamului românesc din Transilvania, în general, și din zona arcului intracarpatic, în special

*150 de ani de la apariția Telegrafului Român,
130 de ani de la moartea mitropolitului Andrei Șaguna*

Venirea în Transilvania a viitorului Mitropolit Andrei Șaguna și apoi hirotonirea lui ca episcop în anul 1846, arc loc într-un moment semnificativ. Este momentul care ne face să credem că actul divin al hirotoniei însuși îi încredințează marelui ierarh al Bisericii noastre strămoșești, una din cele mai mari misiuni din istoria neamului, și anume aceea de a curma lucrarea de surpare a deznăționalizării poporului român din Ardeal și de a pregăti astfel sărbătorirea Marii Uniri din anul 1918.

Apariția apropiată, după acest moment al hirotoniei, a *Telegrafului Român*, că "ziarul de cea mai lungă biografie și rezistență din istoria presei noastre românești", este una din cele mai de seamă împliniri ale misiunii la care a fost chemat alesul "năru" al neamului nostru și al pământului pe care acesta sălășluiește. De aceea, sărbătorirea celor 150 de ani de apariție neîntreruptă a foii sibiene nu este numai o ocazie de a elogia vrednicia tuturor celor ce i-au asigurat trăinicia, ci mai ales de a aduce prinos de recunoștință ctitorului ei, mitropolitul Andrei Șaguna, pentru tot ceea ce a însemnat lupta sa prin care s-a opus deznăționalizării neamului, în vederea înfăptuirii unității de cuget și simțire. Dar oare numai actul înființării *Telegrafului Român*, care inaugurează o cră nouă în cultura noastră bisericească, descoperă clanul, personalitatea, acestui bărbat al credinței rânduit de Dumnezeu să apere neamul românesc, supus unei aprige ofensive de deznăționalizare, când bine se știe că același "dător de legi și datini" are inițiativa înființării tipografiei arhidiecezane, a statutului organic, a autonomiei bisericești, a Mitropoliei Ardealului, a școlilor confesionale, a diferitelor instituții culturale, precum și a încă multora de acest fel. Întrecăgă lui gândire, întreaga lui viziune și întregul clan de a înfăptui marile acte ce ctitoresc viitorul unui neam se înscriu pe linia acelei activități pastorale intens susținute de dărzănia cu care se opune deznăționalizării românilor transilvăneni.

De aceea, prinosul nostru de recunoștință la împlinirea unui veac și jumătate de la apariția *Telegrafului* se întregeste cu omagiul pe care îl aducem vieții și activității Mitropolitului Andrei Șaguna, la 130 de ani de la trecerea lui din această viață.

Prezența Mitropolitului Andrei Șaguna în evenimentele anului 1848 și 1949

Speranțele și tragediile anului 1848. E indiscutabil, venirea arhimandritului Andrei Șaguna în Transilvania, ca și hirotonirea lui ca episcop, sunt evenimente ale pronoiei divine. Anul 1848! Punct crucial în istoria Transilvaniei, la întretăierea a două conotații istorice, cu sensuri comune dar și deosebite. Mai întâi, este vorba despre izbucnirea unei revoluții ce cuprinde și zguduie din temelie cea mai mare parte a Europei, cu scopul ieșirii de sub asuprirea feudală de veacuri, precum și pentru înlăturarea absolutismului în numele libertății, egalității și fraternității umane. Aflând despre revoluția din Budapesta, care de fapt era manevrată tot de către nobilime, respectiv de nobilimea maghiară, Simion Bărnuțiu și Timotei Cipariu, amândoi de la Blaj, primesc la început cu multă însuflețire știrile despre mișcarea revoluționară din Ungaria, lăsându-se înșelați de entuziasmul ce-a reușit să-l creeze aceasta¹. Astfel, sunt gata să îmbrățișeze prevederile unei legislații prin care se hotărăște "Unirea" Principatului Transilvaniei cu Ungaria (art.7) și totodată se impune folosirea exclusivă a limbii maghiare ("a limbii de stat") în viața publică și în școli.

Sensul celei de a doua conotații la care ne referim este însă altul. El privește pe cei care se opun legislației amintite, în frunte cu Simion Bărnuțiu (care de fapt redactează două "proclamațiuni" de opunere, afirmând că națiunea română trebuie să se proclame națiune de sine stătătoare, să fie recunoscută ca atare, adică să fie respectate în final revendicările românilor înscrise mai înainte în "*Supplex Libellus Valahorum*"²). Cu alte cuvinte, revoluția

anului 1848 este văzută de către toți românii transilvăneni drept o mișcare de eliberare națională, dar după felul în care e concepută la Budapesta e privită în două chipuri diferite. Celei de a doua perspective i se alătură și episcopul românilor ortodocși, Andrei Șaguna.

Cu ocazia marii Adunări Naționale se s-a ținut la Blaj în 3/15 mai 1848, Andrei Șaguna s-a aflat în fruntea credincioșilor săi. Marile speranțe de eliberare națională făurite la un moment dat, încep să se destrame. Ceea ce a urmat memorabilei întâlniri de pe Câmpul Libertății sunt evenimente care se descoperă prin caracterul lor tot mai dramatic. Palatul episcopal al ierarhului ortodox de la Sibiu este devastat, biblioteca arsă, numeroși preoți ortodocși spânzurați, iar arestările și schingiuirile intelectualilor români care au avut curajul să protesteze pe Câmpul Libertății au devenit la ordinea zilei. Arhiva episcopală, care cuprindea dovezile atrocităților săvârșite în lunga perioadă a acestui dezastru, pune în lumină întreaga cruzime a vremii pe care a suportat-o poporul român după revoluție. Așadar, peste tot se ridică spânzurați pentru români, simbol al suprimării libertății promovată în revoluție, fără ca românii să fi produs vre-o provocare sau acțiune nesăbuită.

În apărarea acestui popor care nu a vrut cu nici un preț să se lepede de propria lui ființă, de credința sa, de alesul lui nume și de graiul strămoșesc, a înțeles să se ridice Avram Iancu, cu cei 14 *"prefecți"* de sub conducerea lui. La drept vorbind, este o încercare pe care o face doar în urma masacrului ce a avut loc la Mihalț. Despre acest masacru vorbesc documentele descoperite numai în ultima vreme, constând dintr-o acțiune de ucidere în masă a românilor pe care o execută un grup înarmat de *"serviciu"* și de care s-a înspăimântat întreaga zonă a Mureșului mijlociu, cu ecouri prelungi până în Munții Apuseni. De fapt, hotărârea marelui patriot care a fost Avram Iancu de a-și apăra neamul, s-a datorat amenințărilor cu moartea proferate de către Kossuth Lajos însuși. De unde deducem acest adevăr? Implicat direct în desfășurarea evenimentelor, Andrei Șaguna, văzând că două delegații de români trimise la împărat pentru apărarea drepturilor strămoșești nu și-au atins scopul, a încercat să obțină recunoașterea acestora de la parlamentul din Budapesta, dar Kossuth i-a răspuns categoric: *"sabia va hotărî chestiunea română"*³.

Andrei Șaguna și situația deosebit de încordată a anilor 1848-1849 în zona arcului intracarpatic

În contextul atât de zbuciumat al anilor de mari convulsii sociale, Andrei Șaguna are prilejul să observe starea încordată în care trăiesc credincioșii ortodocși în Transilvania pretutindeni, dar mai ales în zona intracarpatică. În proclamația din 11 oct. 1848 a guvernului maghiar, condus de Kossuth, publicată și răspândită pretutindeni în Transilvania, printre altele, referindu-se la români, se spune textual: *"ungurii și secuii să se ridice în masă, exterminând pe toți trădătorii și rebelii neascultători"*. La lansarea acestui manifest, secuii găsesc de cuviință să se adune la Lutița (16-17 oct 1848), punând la cale împlinirea imboldurilor pe care le-au primit, pentru a porni asupra românilor cu vrăjmășie. Iată și rezultatul acestei instigări. Mai întâi acte de tâlhărie, la care se adaugă: biserici sparte și transformate în grajduri (la Ferihaz-Albești); sfinte icoane călcate în picioare (la Oșorhei ș.a.-Tg.Mures); profanări de sfinte altare și de sfinte taine euharistice; în genere, instigarea continuă împotriva *"celor de limbă română"*. Cum se exprima George Barițiu într-un document: *"Două sunt problemele principale ale românilor transilvăneni: 1. a-și asigura existența națională și politică în stat, ca și celelalte popoare; 2. a-și asigura deplina și reala libertate"*⁴. Într-un anumit fel, este tocmai ceea ce Șaguna însuși, întors de la Budapesta, va spune: *"Europa civilizată să judece... dacă este în conformitate cu legile divine și sociale ca acolo unde 600.000-700.000 de suflete ce formează cele «trei națiuni» deosebite (referire la Unio trium nationum), 1.300.000 de suflete să fie asuprite fără nici un fel de considerațiune"*. În aceste cuvinte sunt cuprinse și înțelesurile pe care le va formula Avram Iancu: *"deie-și părărea Europa, să judece popoarele civilizate, noi ne luptăm pentru libertatea noastră asuprită de a veacurilor nedreptate"*.

Ne aflăm în momentul în care împăratul Ferdinand al V-lea abdică în favoarea tânărului nepot Franz Iosif I care, în manifestul său adresat tuturor popoarelor din monarhie, a făgăduit că va acorda drepturi egale pentru toate națiunile. La această veste, românii se adună din nou la Sibiu, în adunarea generală din 28 dec. 1848, întocmind un nou memoriu, care cuprinde în parte revendicările din mai de la Blaj. Înțelegând A. Șaguna intenția împăratului de a da autonomie diferitelor popoare din Monarhie, se unește cu reprezentanții româ-

nilor din Banat și Bucovina și împreună prezintă, la 25 februarie 1849, un alt memoriu ce pune în evidență vechimea și numărul românilor, dreptatea cauzei române din toate punctele de vedere, istoric, juridic, etnic, precum și sprijinul acordat de români monarhiei însăși. Deși memoriul a fost primit la Viena cu bunăvoință, în cele din urmă, însă, a devenit total nefavorabil românilor. Iată un alt motiv care a încurajat săvârșirea atrocităților în cuprinsul Transilvaniei în general și în zona intracarpatică, cu prelungiri pe valea Nirajului și ale Târnavei mijlocii, în special. Arhivele Consistoriului episcopal înregistrează tragedia multor preoți din scaunul secuiesc al Mureșului, spânzurați și dispăruți în condiții neelucidate.

De la săvârșirea de atrocități la încercarea de genocid

Un pas mai departe, amenințările adresate românilor *“trădători și rebeli neascultători”*, la modul particular al cuvântului, devin amenințări ce vizează, în continuare, existența neamului însuși. Dacă până la 22 decembrie, când Kossuth lansează o nouă proclamație către români, mai era vorba de *“gunoiul ingrat care se răscoală împotriva patriei sale”*, urmând ca o furtună să-l măture, după această dată ideea genocidului devine preponderentă. Încercarea românilor de a obține drepturi naționale este considerată de neînduplecatul *“revoluționar”* drept *“explozia unor instincte animalice”*. Maghiarizarea sau exterminarea este obsesia și a altor *“revoluționari”* din echipa lui Kossuth. În sensul acesta, locotenent-colonelul Simonffy îi scrie lui Iancu la 21 iunie 1849, avertizându-l să se *“supună”* el și neamul său, altfel vor fi exterminați. Se pare că Adunarea de la Lutița, alcătuită din secui, avansează într-un fel programul genocidului, căci chiar de a doua zi de când a avut loc (18 oct.) *“armata războiniciei națiuni secuiești”* a început belicosul marș triumfal, îndreptându-se spre Tg. Mureș și satele românești din zonă, omorând sute și mii de bărbați, femei și copii a căror unică vină era aceea de a fi români⁵.

*“Secuii sub comanda lui Jenő József, Szabo Layos și alții în satele Hodac, Libanfala, Rus, Morarea, Dumbrava, Monar, Islandu Mare și Mic, Sâncraia, Mero-Szehghey, Sântioanu și Eul Mic, au tăiat în bucăți pe toți români de sex bărbătesc, iar pe femei și copii lor i-au alungat din sat și le-au luat averea, iar vitele le-au vândut la Reghin și Oena Mureș”*⁶. La toate aceste

fărădelegi se adaugă revanșa proprietarilor maghiari, după alungarea armatei austriece de pe cea mai mare parte a teritoriului Transilvaniei, după cum ne spune istoricul Trocsany Zsolt: *“Detașamentele lor (ale grofilor - n.n) au cercetat satele din Trasilvania, asasinându-i pe țărani. Tribunalele lor au pronunțat sentințe de moarte și pedepse grele cu închisoare. Ei au dat ordin ca țăranii să fie bătuți, le-au smuls despăgubiri și au încercat să restabilească corvezile”*⁷. În sensul inițierii unui genocid și nu altfel, s-a dezlănțuit această prigoană nemiloasă împotriva românilor. La inițiativa conțelui Csáky, și cu consimțământul tacit a lui Kossuth, au fost organizate faimoasele tribunale de sânge, cărora le-au căzut victimă 40.000 de iobagi români. De asemenea, două sute de sate românești au fost distruse într-o încercare sălbatică de a înăbuși orice încercare a românilor de a-și afirma identitatea. Toate aceste evenimente se imprimă ca niște răni adânci în sufletul și inima marelui ierarh Andrei Șaguna și; ca atare, nu au putut fi uitate. Peste câteva decenii, ține să facă această mărturisire: *“Știm cu toții iubitorilor, între ce împrejurări au trăit frații noștri din ținutul Secuimii, și trăiesc încă până în ziua de astăzi. Cu toții simțim dăunatoarele urme ce le-a lăsat influența timpului de mai înainte asupra creștinilor noștri din Secuime. Nicăieri nu este atât de amenințată naționalitatea și confesiunea noastră ca acolo”*⁸. Într-adevăr, Șaguna vede până în adâncurile ei drama pe care o trăiesc românii ortodocși în zona arcului intracarpatic și care pentru el nu este decât aceea a întregului neam românesc din Transilvania.

Neamul românesc și credința străbună în fața unei noi ofensive. Aspecte ale deznaționalizării în următoarea perioadă a revoluției

După stingerea viforitei revoluționare din anii 1848-1849, în a cărei finalitate era înscrisă însăși pieirea neamului românesc prin exterminare, nu urmează o perioadă de simplă acalmie, ci mai degrabă una de reorientare în vederea atingerii unuia și aceluiași țel. În centrul acestei reorientări se află la fel zona arcului intracarpatic, în cuprinsul căreia populația românească se află tot mai mult timorată. Nu se poate spune că spiritul imperialist șovin al revoluționarilor maghiari nu a lăsat urme dureroase provenite din atâtea evenimente nefaste și din atâtea moduri de oprimare. Reformulându-se ideea lansată de Kossuth în vremea frământărilor revoluționare, și anume

că „Ungaria va deveni integral ungurească sau nu va mai exista de loc”, încetarea atrocităților se cuvenea să însemne inaugurarea unei acțiuni de maghiarizare, respectiv de secuizare, cu orice preț, a tuturor românilor. Și de fapt, în această perioadă, în toată zona așa-zisă secuiască, tensiunea provocată de noua orientare este în continuă creștere. Numai din această perspectivă putem înțelege cum o serie de sate integral românești, precum Bodogaia, Eliseni, Porumbenii Mari și altele, pe care le menționează geografii și istoricii maghiari și străini înainte de Revoluție (cum ar fi iezuitul A. Possevino), au dispărut ca localități românești, nu mai apar în statisticile maghiare de mai târziu, fie că locuitorii lor au trecut la catolicism, fie că își însușesc limba maghiară, în orice caz datorită cutremurului provocat de revoluție, au ajuns sate integral ungurești. Tot atât de semnificative sunt și realitățile pe care Andrei Șaguna le constată în Trei Scaune, cu ocazia unor sfintiri de biserici, când află numeroși credincioși români ortodocși, care nu-și mai cunosc limba. Nu e de mirare însă, știind că o nouă confruntare după revoluție a românilor din zonă cu vechea administrație a devenit tot mai anevoioasă. Referindu-se la această situație, ziarul *Kolozsvár* o explică în următorii termeni: *“Trebuie să procedăm în așa fel, încât masele (românii) să simtă bine că noi, maghiarii, suntem o forță care nu înțelege să glumească și că, dacă noi lovim, nu ni se poate întoarce lovitura”*. Supraviețuirea românilor pe pământul lor străbun devine, astfel, un imperativ al vremii.

Românii ortodocși din zona arcului intracarpatic sunt tot mai mult conștienți de primejdia care-i paște. Între cei dintâi care iau atitudine se numără protopopul Petru Pop din Brețcu, care, prin tot ce întreprinde în viața păstorităților săi, a ajuns a fi indezirabil pentru autoritățile locale⁹. E drept, se vorbea de un fapt care îl pune pe episcopul Andrei Șaguna în centrul unei mari dileme, această dilemă fiind poate una dintre cele mai grele încercări ale vieții sale, întrucât se vede silit, în anul 1853, a-l *“dispensa din funcție pe curajosul protopop”*¹⁰. Motivându-și hotărârea, Andrei Șaguna recunoaște condițiile deosebit de grele în care se desfășoară activitatea zelosului protopop, dar, mai presus de orice, devine el însuși conștient că drama ce se continua pe pământul străbun dobândește o înfățișare inedită. Iată o ocazie majoră care îl conduce nemijlocit la cunoașterea primejdiei ce-l obligă să-si fortifice

certitudinea angajării într-o nouă fază a datoriei de a apăra neamul românesc, în general, iar pe al celui ce se afla în zona arcului intracarpatic, în special.

Credința din adâncul ființei neamului, noul obiectiv de atac al deznaționalizării românilor

Acțiunea evidentă de deznaționalizare a românilor din Transilvania, cu noile proiecte și strategii pe care administrația locală rămasă în funcție după revoluție încearcă să le pună în aplicare, apare în tumultul istoriei cu o semnificație proprie. E acțiunea care nu poate fi înțeleasă decât ca lucrare de surpare a credinței ortodoxe, într-o anumită variantă a ei. Deznaționalizarea surpa, în cazul românilor, o etnogeneză, care nici nu privește altceva decât actul încreștinării daco-românilor de pe pământul străbun, atacă temelia însăși a sufletului românesc. Există o lege a întregii vieți umane ce se face cunoscută numai după căderea în păcat și anume aceea că binele și răul se găsesc într-o continuă confruntare. Astfel, unui bine mai mic îi stă împotrivă un rău mai mic, după cum împotriva unui bine mai mare i se opune un rău mai mare. Împotriva binelui absolut se află răul absolut. Am văzut cum în desfășurarea orgiilor revoluției s-a trecut de la amenințările lui Kossuth, adresate *“nesupușilor”* la modul individual al cuvântului, la amenințările adresate unui neam întreg, căruia i se pune în față exterminarea, adică dispariția lui din lume prin nimicirea fizică. Oare acesta este cel mai mare rău? Nu este nimicirea credinței în Hristos un rău mai mare, câtă vreme pe ea s-a ridicat un popor, s-a alcătuit o limbă, s-a făurit un destin? Prin Irod, diavolul încearcă să-l ucidă pe Hristos prin ucenicii și aleșii Lui. Prin amândoi, Irod și Nero, atacul este întreprins din afară. Mai există însă și un alt mod prin care se încearcă uciderea Mântuitorului, de data aceasta atacat fiind din interior, prin ereticii care lovesc credința în dumnezeirea Lui, cum a fost în istorie bunăoară Arie. Comparativ, privind derularea încercărilor de suprimare a românilor din Transilvania, constatăm că deznaționalizarea acestora privește de fapt un atac ce vizează interiorul lor, adică privește de fapt un atac ce vizează interiorul lor, adică îl privește ca neam, neam creștin ce-l poartă pe Hristos-Domnul în însăși ființa lui. Ne facem o simplă datorie de conștiință îndemnând pe cei care vor să știe ce este neamul românesc, la originea căruia Hristos este *“piatra din capul inghiului”*, și ce a

însemnat condiția supraviețuirii identității lui ortodoxe prin iobăgie, să studieze rezistența acestui neam în secolele al XII și XIII-lea. Sunt secolele în care *“zarurile au fost aruncate”*.

Revenind la acțiunea de deznaționalizare pe care mitropolitul Andrei Șaguna o surprinde în toată cruzimea și specificul ei, se cuvine să stabilim câteva puncte de orientare. Desigur, încercarea de deznaționalizare a românilor durează de secole, dar resortul ei interior, în vremea de care ne ocupăm, și-a redescoperit agresivitatea într-o formulă modernă, adaptată condițiilor locale. Potrivit celor mai oneste cercetări, trecerea credincioșilor români la confesiunile maghiare, încă mult înainte de revoluție coincide cum se știe cu deznaționalizarea lor. Acest fenomen poate fi urmărit mai bine de la anul 1750 încoace, dar s-ar putea spune că își dovedește cursul începând cu anul 1700, an marcat de un puternic caracter religios confesional¹¹. În prima etapă, nu avem de-a face decât cu binecunoscutele efecte materiale ale uniatismului, la care se adaugă cele ale căsătoriilor mixte, pentru ca în continuare procesul trecerii la *“secui”*, mai precis la catolici (sau chiar la calvini), să se intensifice, prin jurul anilor 1750, deodată cu lipsa preoților ortodocși din zonă. Fapt este că spărtura produsă de uniaticism a dat un avans considerabil iluminismului, în detrimentul tradiționalismului local. În așa-zisa perioadă revoluționară, s-a putut observa cum deznaționalizarea ca și consecință a părăsirii legii străbune, a ajuns a fi o șansă asupra căreia au reflectat tocmai *“revoluționarii”*. Odată cu pierderea credinței se pierde și limba, se pierd tradițiile, se pierde spiritualitatea unui neam. Se pierde neamul. Dar și invers, pierderea limbii aduce pierderea credinței. Așadar, legătura dintre credință și limbă s-a dovedit a fi profund semnificativă. Încă din anul 1843, baronul Miklos Wesseleny, într-o lucrare despre problema naționalităților, își îndreaptă atenția cu precădere asupra *“politicii minoritare”* care trebuia dusă în Transilvania, preconizând folosirea limbii maghiare în toate compartimentele vieții. Tot cu aceste considerente, încep să apară legi care să limiteze drepturile românilor din Transilvania. Încă înainte de revoluție, în anul 1842, Kossuth arată că limba în școală, în administrație și în biserică trebuie să fie limba maghiară. Dorința lui Kossuth de a impune, cu sau fără revoluție, maghiarizarea locuitorilor din Ungaria, era în gândirea lui dictată de datele statistice pe care le descoperă el însuși și

de unde reieșea că numai 37% din populația țării îi reprezintă pe maghiari. Este unicul caz din istorie, când se formează un stat modern, în care națiunea *“dominantă”* este mult inferioară celorlalte naționalități. Este tocmai ceea ce semnală și Andrei Șaguna când s-a întors, în anul 1848, din parlamentul de la Budapesta. Problema limbii constituia de fapt, cea mai însemnată preocupare pentru stăpânii zilei ce-și urmăreau menținerea privilegiilor *“istorice”*, pe linie politică, în antiteză cu poporul român care își avea tot în limbă sensul existenței sale, pe linie spirituală. Fie prin exterminare fizică, fie prin desființare spirituală, neamul românesc trebuia supus unei lucrări de excludere din existență. Într-un anumit fel, propriu unei lumi ce se vrea modernă, sunt reeditate marile pretenții *“regale”* ale secolelor XIII și XIV, de când așa ziiși *“creștini mincinoși”* (românii) din Transilvania urmau să fie convertiți la catolicism, iar în caz contrar să fie nimiciți.

O nouă confruntare a Mitropolitului Andrei Șaguna cu aversiunea îndreptată asupra legii strămoșești, de data aceasta fiind vorba îndeosebi despre credința ortodoxă, se ivește odată cu apariția în monarhie a dualismului austro-maghiar, ce se impune oficial în anul 1867. O luptă atât de acerbă împotriva unei limbi, pe care o inaugurează și o dezlănțuie era dualistă, este de neconceput în afara adevărului că în graiul românesc este prezentă o credință ale cărei rădăcini nu sunt doar de pe pământ. Ne găsim în momentul creat cu anticipație de revoluție, în care *“minoritățile”* din monarhie cer, în vederea unei bune conviețuiri publice, recunoșterea manifestării lor ca naționalități cu drepturi egale în stat. Fapt este că propunerile făcute de ele au fost refuzate, iar în schimbul lor s-a promulgat *“legea pentru egala îndreptățire a naționalităților”*, dată în anul 1868. Din preambulul legii respective, se poate vedea limpede care erau intențiile conducătorilor maghiari față de naționalitățile conlocuitoare.

În acest preambul se declară că în Ungaria nu există decât o singură națiune, una și indivizibilă, iar cetățenii Ungariei, indiferent căruia neam aparțin, fac parte din această națiune unică și indivizibilă. Astfel, este ușor de constatat că această lege însăși este cel mai de seamă instrument de asuprire a națiunilor și chiar de nimicire a lor. Întreaga autoritate pastorală a Mitropolitului Andrei Șaguna, în continuare, se va confrunta cu această lege a cărei

menire a fost să dea câștig de cauză deznaționalizării românilor, fenomen cu o conotație religioasă, așa cum rezultă din analiza noastră de până acum.

Evaluarea *“Legii pentru egala îndreptățire a naționalităților”* din perspectiva gândirii șaguniene - o lege nedreaptă în slujba nimicirii unuicam. Analizând *“legea”* pusă în slujba deznaționalizării românilor, și în primul rând a celor din arcul intracarpatic, constatăm mai întâi o deosebire categorică între două concepte diferite care ar defini etnicul și etnicitatea, națiunea și naționalitatea. Pentru gândirea juridică apuseană din care se inspira *“legea”*, națiunea nu este decât un fapt de ordin social, încărcat cu o conotație politică revendicativă, în care se pot regăsi deopotrivă *“revoluționarii”* vremii, ca și magnații asupritori de veacuri ai iobagilor transilvăneni. Evident, avem de-a face cu definiția care urmărește să mențină, în cele din urmă, supremația maghiară în Transilvania. Cu totul altceva este etnicul sau neamul, în gândirea mitropolitului Șaguna, fiind vorba despre o națiune iluminată de credință, care vede neamul sau naționalitatea cuprinzând pe toți aceia care au o origine comună, vorbesc aceeași limbă și trăiesc din moși strămoși pe același pământ. Toate aceste elemente atârnă de una și aceeași *“lege divină”* care le spiritualizează, lege căreia Șaguna, chiar îi spune *“Legea neamului”*, identică cu Ortodoxia românească. În felul acesta, nu e de mirare că marele mitropolit, înzestrat cu o viziune profetică, întâmpină înșelăciunea redată sub formula *“legea pentru egala îndreptățire a națiunilor”*, făcând să apară în *Telegraful Român*, și încă nu după multă vreme de la apariția lui, cuvinte ca acestea: *“Noi și acum o spunem apăsător la toți care se mai îndoiesc, și le facem cunoscut ca să priceapă, că românul este pătruns azi, mai mult decât a fost altădată, de adevărul cel sfânt, care îl însuflețește: că naționalitatea îi este viața, iar limba sufletul. Fără limbă și naționalitate el se privește de mort”*¹².

După ce se promulgă așa zisa *“lege pentru egala îndreptățire a națiunilor”*, iar Mitropolitul Șaguna îi intuiește consecințele, observând pe viu grai în *“Secuime”* influența ei nefastă, orizonturile gândirii lui se deschid și mai mult, îndrumându-l spre acțiuni concrete de apărare. Așa se face că tot prin *Telegraf*, atrage din nou atenția asupra acelei *“furii”* ce stăruie mai cu dinadinsul, și încă într-o formulă legală, să se abată asupra nației române, *“cu intenția de a o strica cu totul de pe fața pământului”*. E o simplă

constatare pe care ierarhul o ridică însă la înălțimea unei viziuni *“Națiunea care vrea să vieze și viața ei să fie respectată și de alte, trebuie dară să-și caute în sine reazimul principal și să nu identifice existența sa cu bunăvoința străinilor”*¹³.

Antiteza în care se află aceste cuvinte sunt expresia concretă a gândirii șaguniene, în raport cu principiile și exigențele falsei *“legi a națiunilor”*. Sigur, aceasta în mod vădit ia partea acelor *“străini”* ce se vor pentru totdeauna stăpâni, iar pentru *“minorități”* nu îngăduie decât organizarea unor asociații literare, în paralel cu luarea măsurilor pentru introducerea limbii maghiare în administrație, școli și biserică, considerată a fi limba oficială a statului.

Cât este de justă evaluarea *“legii”* nedrepte de către mitropolitul Andrei Șaguna poate fi dedusă și din luarea în considerație a măsurilor care o însoțesc, cu scopul de a-și produce efectul și anume acela de a-i deznaționaliza, în primul rând pe români. E vorba despre opera de maghiarizare ce a intrat din start în acțiune, începând de la 1867, prin intermediul instituțiilor de stat, e adevărat, uneori chiar direct și sub forme brutale, mai mult sau mai puțin mascate. Principalul obiectiv pe care și l-au propus guvernele maghiare, în toată perioada dualistă, a fost acela de a împiedica poporul român, (mai mult decât pe alte popoare locuitoare în Transilvania), să-și trăiască și să-și cultive identitatea lui etnică. Una dintre căile preconizate pentru atingerea acestui scop a fost, cum de altfel era de așteptat, aceea a abandonării de către români a limbii strămoșești, pe care *“mai marii zilei”*, au subestimat-o în toate privințele și la toate ocaziile. Și mai grav lucru vine din partea celor pe care *Telegraful Român* îi numește *“străini”* și care interzic românilor să creeze școli cu predare în limba maternă, tocmai pentru a da curs procesului de maghiarizare, ce se exercită oficial după 1867 prin școlile de stat. Așadar, deznaționalizarea românilor se ridică prin *“legea pentru îndreptățire a naționalităților”* la politică de stat.

Deznaționalizarea românilor prin școlile de stat și concepția șaguniină de a se înființa școli confesionale

Deși învățământul primar din 1868 dădea voce bisericilor să organizeze școli primare cu limba de predare în limba maternă, prin legea XVIII din 1879, limba maghiară era introdusă în mod obligatoriu în toate școlile, indiferent dacă erau școli de stat sau școli înființate de

minorității. În același timp, autoritățile mai iau și alte măsuri care să ducă la desființarea tuturor școlilor românești, dând recomandări secrete în privința selectării învățătorilor care urmau să predea în aceste școli. Ce a însemnat lupta pe care Mitropolitul Andrei Șaguna a dus-o pentru înființarea de școli confesionale reieșe, mai întâi, din felul în care *Telegraful Român* sunt publicate într-un număr impresionant circularele care îndeamnă pe preoți, pe învățători și pe protopopi, în calitatea lor de inspectori școlari, la o intensă activitate didactică, atrăgându-le atenția asupra deznaționalizării prin învățământul de stat¹⁴.

De fapt, în ritmul intervențiilor statale, a căror scop îl constituia surparea vieții neamului românesc, deodată cu suprimarea limbii lui materne din școală, Mitropolitul Șaguna formulează principiile ce se cuvin a sta la temelia rezistenței românești. La rândul lor, redactorii *Telegrafului Român* insistă asupra ideii șaguniene de mare însemnatate privitoare la lupta de apărare a ființei naționale, indicând cunoașterea limbii în școlile elementare confesionale, drept "*factorul principal în această ramură de învățământ*"¹⁵.

Pentru o mai bună înțelegere a inițiativei mitropolitului Andrei Șaguna de a crea școala românească confesională ca o instituție ce opune procesului deznaționalizării, tot prin școală, se cuvine să cunoaștem concepția marelui ierarh despre limbă, ca și despre puterea ei de edificare spirituală în viața neamului, o ființă vie, durând din timpurile etnogenezei și fiind una din cele mai scumpe moșteniri din partea moșilor, strămoșilor care au contribuit, generație de generație, la îmbogățirea sufletului ei. În acest fel, Șaguna o privea drept un templu al ortodoxiei, în măsură să asigure rezistența românească din vremea lui, în una din cele mai semnificative răscruci ale istoriei neamului. Poate și mai mult, o armă de luptă. Nu se gândea oare Șaguna ca mitropolit al întregului Ardeal și la o încercare de revigorare a limbii române în zona arcului intracarpatic, în sensul de a readuce la matca Ortodoxiei chiar și pe frații noștri "*înstrăinați*"? Cert este că în limbă vedea unul din stâlpii de nădejde a rezistenței românești. Cunoscând atât de bine valoarea graiului în menținerea identității naționale, precum și greutățile cu care se confruntau într-un regim opresor școlile confesionale din sud-estul Transilvaniei, mitropolitul de la Sibiu a încercat să înființeze la Brețcu un gimnaziu românesc care să stea în slujba

întregii zone. Proiectul nu s-a realizat, dar consecințele acestui înaripat gând nu au întârziat să apară. Într-adevăr, înlocuind misiunea pe care ar fi avut-o gimnaziul preconizat de Șaguna, la Brețcu a funcționat oficiul protopoesc ortodox al tractului Trei Scaune (1796-1922), cu un aport deosebit în supraviețuirea românilor din partea locului, prin biserică și școală, începând din perioada șaguniană, dar și cu observația că în multe localități în care acum 200 de ani existau școli confesionale românești, astăzi nu mai există învățământ în limba română¹⁶.

Zona arcului intracarpatic, punct de orientare în destinul neamului. Dramatismul deznaționalizării descoperit în aspectele sale exterioare

Luând seamă la efectele pe care le-a adus cu sine "*Legea pentru egala îndreptățire a naționalităților*", se constată fenomenul existențial al deznaționalizării, se descoperă îndeosebi fața lui din afară în zona arcului intracarpatic, lucru remarcat ca atare de mitropolitul Andrei Șaguna, în vremea vizitelor pastorale. Prezent cu ocazia acestor vizite pastorale în parohiile harghitene, covăsnene și târnăvene, aflate în grija sa, cum ne atestă informațiile redade în *Telegraful Român*, mai ales la sfințirile de biserici și la înființarea de școli românești, mitropolitul ia act de un peisaj spiritual dramatic și înțelege deplin primejdia în care se găsesc românii de pe aceste melcaguri, sub împilarea unei legi nedrepte, cum era ceea a "*egalei îndreptățiri*". E vorba despre situația anevoioasă a celor ce pentru a se realiza în viață nu aveau decât două posibilități, fie să se lepede de religia străbună și limba maternă și să se maghiarizeze, fie să plece dincolo de munți. De asemenea, se constată cu durere numărul mare de biserici românești părăsite, dovada evidentă a numărului tot atât de mare de credincioși români trecuți la secui, precum și locașuri ale Domnului ruinate, în stare de degradare completă sau parțială, decoperind unul și același trist adevăr. Statistic: din totalul de 404 comune câte aparțineau arcului intracarpatic la 1761, în 382 existau și români, aceștia găsindu-se însă într-un ritm continuu de împuținare. Reacția ierarhului, creată de un acut simț al responsabilității sacerdotale, a avut drept versant lăuntric al ei pătrunderea cauzelor care determină fenomenul deznaționalizării semenilor din zonă: părăsirea Bisericii și a credinței ai dreptmăritoare. Așa se face că în circulara nr. 305 din 1866, mitropolitul

Șaguna solicită preoților din întreaga Arhiepiscopie să strângă înduri necesare reparării bisericilor din Sita Buzăului, Cernatul de Jos și Ojdula. De asemenea, prin circulara 944 a Consiliului Arhidiecezan Sibiu, din 23 noiembrie 1870, se dispune organizarea unei colecte publice în toate parohiile pentru ajutorarea românilor din Sf. Gheorghe, privind reclădirea bisericii și a școlii lor. Desigur, e vorba doar de niște exemple. Procesul de împrumutare nu doar a credincioșilor creștini ortodocși, ci chiar a parohiilor românești, îl îngrijorează profund pe Mitropolit, în toate acestea văzând, într-o perspectivă apropiată, efectele „legii îndreptăririi naționalităților”, dar într-o perspectivă mai îndepărtată și alte efecte, adică cele create de teroarea istoriei din perioada catolicizării timpurii. Dacă în secolele XIII și XVII putea fi constatată existența unei populații românești repartizată în chip uniform, începând din zona Târgu Mureș, până la Harghita, Covasna și Carpații Răsăriteni, această imagine deteriorată devine un semn vădit al faptului că „legea egalei îndreptări”, prinzând rădăcini, a început deja să-și culegă roadele.

Cu toate acestea, pentru Șaguna un adevăr rămânea neclintit din evidența lui, principala cauză a unei eventuale pieiri a neamului în această parte de pământ românesc, ca și în întreaga Transilvanie, nu putea fi decât de ordin spiritual, care presupune slăbirea și apoi, destrămarea legii românești. Căci în această lege se cuprinde îngemănarea credinței ortodoxe cu neamul și limba lui, adică tocmai acele bunuri de mult preț, piesele unei comori divine, pe care le atacă, în fond, instalarea dualismului austro-maghiar, prin dispozițiile sale legale. Supremă a fost și rămâne *Legea românească*. Această lege este un sân purtător al tuturor darurilor pe care Dumnezeu ni le conferă după a Sa voie, potrivit unui plan divin și chemării ce ne este încredințată. Fără a ne afla în slujba vocației și destinului în care suntem angajați în istorie, suntem expuși tuturor vrăjmășiilor lumii. Toată lecția pe care a contat Șaguna.

Împotrivirea la acțiunea de deznaționalizare prin revigorarea tradițiilor populare și promovarea culturii naționale

Dacă Biserica și Credința, Școala și Limba Română, Legea și drepturile la existența pe pământul străbun au fost „instituțiile” prin care mitropolitul Andrei Șaguna a știut să promoveze valorile eterne ale neamului, nu mai puțin

s-a preocupat de revigorarea culturii poporului român, e adevărat în altă ordine a lucrurilor, în care și prin care toate aceste valori își află modurile lor concrete de afirmare. Câtă vreme conștiința unui neam atâră de păstrarea unui ethos ancestral, ceea ce presupune continua lui edificare în datinile și obiceiurile străbunilor și totodată susținerea unei confruntări a acestora cu spiritul vremii, este firesc să fie implicată și cultura drept o armă de luptă împotriva deznaționalizării. Nu a observat oare ierarhul, cu ocazia unor sfințiri de biserici în „*Secuime*”, că o seamă dintre credincioșii prezenți la slujbe, aproape că își uitaseră limba strămoșească, dar nu-și pierduseră încă portul și astfel au rămas atașați de legea strămoșească? Cu alte cuvinte, portul românesc însuși a putut să fie un mijloc de susținere și de transmitere a credinței străbune¹⁷.

Există valori care susțin existența neamului, precum și veșnicia lui. Este de precizat și faptul că în gândirea marelui Șaguna, valorile au finalitățile lor, precum au și prioritățile lor. De exemplu, ierarhul se opune vehement ideii de a transforma Biserica într-un simplu instrument pentru realizarea unor scopuri pământești, urmând ca ea să fie înțeleasă drept ocrotitoarea destinului etern al neamului, în sensul în care tot ea devine fermentul care dospește prin puterile lui spirituale, aluatul existenței naționale. Mai precis și mai profund, se cuvine să constatăm că însăși cultura, vorbind despre o cultură autentică, se inspiră din spiritualitatea creștină a neamului, întrucât este traducerea ei fidelă, precum și mijlocul prin care aceasta se afirmă în istorie.

Aflându-ne în slujba acestui destin național ca și a promovării idealurilor acestuia, cultura se cuvine să-și verifice și să-și consolideze cele două funcții ale ei, de păstrătoare a datinilor și obiceiurilor ancestrale, pe de-o parte, care îi susțin poporului afirmarea drepturilor lui la existență, iar pe de altă parte, de a edifica în el însuși același popor, făcându-l în măsură să răspundă de pe poziții proprii imperativelor vremii, rezultate din evoluția înregistrată de societate. În continuare, constatăm că pentru Mitropolitul Șaguna afirmarea neamului pe o anumită linie culturală ajunge să fie și ca o preocupare majoră, văzând în cultură un mijloc eficient de frânare a acțiunilor de deznaționalizare, alături de intervențiile spirituale propriu-zise. În ideea aceasta va înființa, în 1861, „*Asociația Transilvâneană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*”, având

încă de la inaugurarea acestui proiect ținta de a realiza un program amplu de culturalizare specifică a românilor dreptmăritori din Ardeal. Precum se știe, în secolul al XVII-lea, asupra neamului s-a dezlănțuit ofensiva romano-catolică, direcționată de către Curtea imperială de la Viena. Astfel, s-a încercat și s-a reușit atragerea multor români, mai ales din scaunul Odorhei și Ciuc, spre catolicism, prin Biserica greco-catolică, dar totodată și printr-o acțiune de culturalizare de ordin iluminist. Este vorba despre ofensiva care mai urmărea și ruperea legăturilor de credință și de sânge cu frații așezați pe versantul răsăritean al aceluiași Munți Carpații Răsăriteni. Prin organizarea și executarea programului ei, „Astra” realizează un lucru de cea mai mare însemnătate pentru neam din vremea aceea: face să se întâlnească frații ortodocși români de pe cele două versante, regăsindu-se într-un cuget și o simțire, adică în unul și același destin românesc. Prin schimburile tradițional-culturale și împărtășindu-și unii altora ideile și idealurile prin care s-au menținut în istorie, frații de-un sânge și de-o lege întrezăresc Ziua Marii Uniri.

Înființarea asociației culturale ASTRA și extinderea activității ei în zona arcului intracarpatic a fost, într-adevăr, întruchiparea

unei viziuni profetice a mitropolitului Andrei Șaguna, unul dintre semnele biruinței neamului, odată cu ele, un nivel de cultură diminuat și-au pierdut virulența. Astfel, în cadrul acelei „asociațiuni” din „secuime”, s-au constituit încă în 1861 primele centre culturale (Valea Mare, Covasna, Brețcu, Întorsura Buzăului etc.) sub înțeleapta conducere a celui de-al doilea protopop al Brașovului, Ioan Petric, însărcinat cu această misiune de către mitropolitul Șaguna însuși, făcând să funcționeze într-un singur despărțământ cele două județe, Brașovul și Treiscaunele. „Prin grija cercurilor culturale ASTRA, în localitățile românești primeau cărți și publicații, iar grupe de conferențieri răspândeau peste tot «cuvântul lui Dumnezeu», lumina științei..., inspirând curaj și putere de rezistență pentru viitorul strălucit ce se apropia”¹⁸. Putea să fie conceput un zid de apărare mai puternic, care să stăvilească acțiunea nefastă de de-naționalizare a românilor, decât cel ridicat de mintea luminată și sufletul înaripat al mitropolitului Andrei Șaguna?

Omagiul pe care-l aducem nemuritorului mitropolit al Transilvaniei, Andrei Șaguna, la 130 de ani de la adormire, nu poate fi decât integral.

Note

1. *Gazeta de Transilvania*, Brașov, 15 martie 1848, p.91
2. TH. PĂCĂTEAN, *Cartea de Aur*, vol. I, Sibiu 1902, p. 380-382.
3. TRAIAN DUMITRESCU, *Transilvania, pământ românesc multisecular*. Vol II. Ed. Miracol, 1997, p.66.
4. AUREL MARC, *Contribuții la istoria județului Harghita*, Ed. Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2000, p. 55-56
5. Ibidem, p.56
6. T. DUMITRESCU, op.cit., p.69
7. Ibidem, p.69
8. Arhivele Statului Covasna. *Fondul Parohia Ortodoxă Cernatul de Jos*, dosar 1/1870, p.10.
9. ANA GRAMA, *Petru Pop, protopop de Brețcu, luptător pentru supraviețuirea românilor din fostul județ Trei scaune, în Îndrumătorul bisericesc*, Mitropolia Ardealului, Sibiu,

1991, p.233.

10. IOAN LĂCĂTUȘU, *Identitate și cultură la românii din Secuime*, Ed. Carpatica, Cluj-Napoca, 1995, p. 169-170.

11. SABIN OPREANU, *Secuizarea românilor prin religie*, Cluj, 1927, p. 23-28.

12. *Telegraful Român*, nr. 1 din 3 ian. 1863, p.3

13. *Telegraful Român*, nr.56 din 25 iulie 1871, p.221.

14. P. S. VISARION RAȘINAREANU, *Telegraful Român și școala*, în *Telegraful Român*, nr. 153/I-4, 2003.

15. *Telegraful Român*, nr. 64, 1871, p. 257.

16. AUREL MARC, op. cit., p. 66.

17. VASILE LECHINTAN, *Deznaționalizarea românilor din Secuime*, în *Românul*, nr.18 (264), 1995, p.3.

18. I. LĂCĂTUȘU, op. cit, p. 215.

Abstract

Andrei Șaguna Bishop in Defending the Existence of the Romanian People in Transylvania, in General, and in the Intra-Carpathian Arch, in Special

The study approaches the problems of the major role that Bishop Andrei Șaguna had in preserving and affirming the confessional, linguistic, cultural and ethnical identity of the Romanians in Transylvania. There are pointed out his achievements in: strengthening the Orthodox Church seen as "Romanian Law", setting out the "Telegraful Român" publication, organizing the Romanian confessional schools, setting out the ASTRA Cultural Association, etc. It is appreciated that the holy spirit itself gave to the great bishop of our Church one of the biggest missions from the history of Romanian nation, and that is to stop the process of denationalisation of the Romanian people in Ardeal and to prepare in this way the celebration of the Great Unification in 1918.

Ilie Moldovan

